

Geliş Tarihi / Received : 12.10.2021 / 10.12.2021

Kabul Tarihi / Accepted : 11.05.2022 / 05.11.2022

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://www.doi.org/oguzhan.1008606>

KRİZ DÖNEMLERİNDE GÜVEN DUYGUSU: COVID-19 PANDEMİSİ ÖRNEĞİ

FEELING OF CONFIDENCE IN TIMES OF CRISIS: THE EXAMPLE OF THE COVID-19 PANDEMIC

Berrin BAYBURT^a

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de bireylerin devlet kurumlarına, ekonomiye ve Covid-19 aşısına yönelik güven duyguları ile eğitim düzeyi, meslek ve Covid-19 pandemisine yönelik komplo değerlendirmeleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışma nicel araştırma çerçevesinde yürütülmüş; bu doğrultuda “Covid19 Pandemisi ve Güven” başlıklı soru formu oluşturulmuş ve katılımcılara çevrimiçi olarak uygulanmıştır. 294 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmanın verileri SPSS20 programı ile analiz edilmiştir. Yapılan araştırmada; devlet kurumlarına güven ile eğitim düzeyi ve meslek arasında anlamlı ilişki olduğu, katılımcıların sağlık çalışanlarına diğer seçeneklere oranla en yüksek düzeyde güven duyduğu; Covid-19 virüsünün komplo olduğunu düşüncesi ile aşı güveni arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. İlerleyen dönemlerde yapılacak araştırmalar ile Türkiye’deki siyasal ve toplumsal kurumlara güven duygusunun daha kapsamlı olarak incelenmesi ve bu kurumlara güven duygusunu etkilemesi muhtemel değişkenlerin araştırmaya dâhil edilmesinin daha kapsamlı sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Diğer yandan Covid-19 pandemisinin bitiminde benzer araştırmalardan elde edilen sonuçlar ile Covid-19 pandemi sürecinde güven duygusu ile ilgili araştırmalardan elde edilen verilerin karşılaştırılmasının da, güven duygusunu etkileyen değişkenlere ilişkin çıkarımlar yapılmasına katkısı olacağına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Covid-19, Pandemi, Güven, Covid-19 Aşısı.

ABSTRACT: The aim of this study is to examine the relationship between individuals' confidence in government institutions, the economy and the Covid-19 vaccine during the Covid-19 pandemic process, and their educational level, occupation and conspiracy evaluations for the Covid-19 pandemic. The study was carried out within the framework of quantitative research; In this direction, a questionnaire titled “Covid19 Pandemic and Trust” was created and applied to the participants online. The data of the study, which was carried out with the participation of 294 people, were analyzed with the SPSS20 program. In the research conducted; there is a significant relationship between trust in government institutions and education level and profession, and the participants trust healthcare professionals at the highest level compared to other options; It has been observed that there is a significant relationship between the thought that the Covid-19 virus is a conspiracy and vaccine trust. It is thought that a more comprehensive examination of the sense of trust in political and social institutions in Turkey with future studies and the inclusion of variables that are likely to affect the sense of trust in these institutions in the research may yield more comprehensive results. On the other hand, it is believed that comparing the results obtained from similar studies at the end of the Covid-19 pandemic and the data obtained from studies related to the sense of trust during the Covid-19 pandemic process will contribute to making inferences about the variables affecting the sense of trust.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Trust, Covid-19 Vaccine.

^a Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, berrinbayburt82@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2237-4583>

1. GİRİŞ

Toplumsal ve bireysel yaşamı sağlıklı bir şekilde sürdürmenin temelinde yatan gereksinimlerin başında güven duygusu gelmektedir. Karşılıklı güvenin sağlıklı bir şekilde geliştiği toplumlarda, sosyo-ekonomik ve siyasal kriz dönemlerinin daha rahat aşıldığı bilinen bir gerçektir. Nitekim piyasada oluşan güvensizliğin ekonomik krizler için önemli bir itici faktör olmasından hareketle, sosyal problemlerin temelinde de güvensizlik duygusu önemli rol oynamaktadır. Özellikle siyasal istikrarsızlıkların olduğu ülkelerde, piyasaya güvenin azalmasına bağlı olarak yatırımların bu durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Benzer şekilde özgüven olarak adlandırılan kişilik özelliğine sahip bireylerin kendini ifade etme, hedef belirleme ve hedeflerine ulaşmada daha başarılı oldukları araştırmalarla ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla ister bireysel ister toplumsal düzeyde ele alınsın, güven duygusu, nedenleri ve sonuçları itibarı ile insan ve toplum yaşamını etkileyen unsurların başında gelmektedir.

Güven, doğruluk ve sadakat duyguları; aracılık, iş birliği ve örgütlenmenin sosyal süreçleri bakımından ihtiyaç duyulan üç sosyal duygu olmakla birlikte, bu duyguların incelenmesi, sosyal yapıdaki geleceğe ilişkin değerlendirmelerde zamanın önemini ortaya koymaktadır. Bu duyguların incelenmesinde zamansallık her ne kadar sosyolojik alan yazında sıklıkla tartışılrsa da güven, doğruluk ve sadakat söz konusu olduğunda kaçınılmaz olmaktadır (Barbalet, 1996). Buradan hareketle karşılıklı güvenin olduğu evliliklerin daha uzun süreceğini, güvenin hâkim olduğu piyasalarda dalgalanmaların daha az yaşanacağını söylemek mümkündür. Bu nedenle güven, geleceğe yönelik kestirimlerde bulunmada bir bilim insanı için önemli bir veridir. Bireysel ve toplumsal kriz dönemlerinin aşılmasında, bireylerin kendisine ve toplumsal kurumlara duyduğu güven olumlu katkılar sağlar. Bu nedenle güvensizlik birçok kriz dönemlerinin nedenlerinden biri olabildiği gibi, güven de söz konusu krizlerin atlatılmasında önemli bir güç kaynağını oluşturabilmektedir. Güven kavramı kendisine atfedilen işlev kapsamında sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin alanlarına giren konularda önemli çalışmalara konu olmaktadır. Sosyolojik bağlamda bir sosyal sermaye unsuru olarak görülen güven kavramı, kurumlara ve topluma güven kapsamında farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Psikolojik çalışmalarda ise güven duygusunun bireysel gelişime katkısı ve etkileri farklı değişkenler etkisinde çalışılmaktadır.

Güven, bireyler arası ilişkilerde büyük önem taşımakla birlikte; soyut niteliğinden dolayı ilişkilerde hissedilerek belirlenebilen bir niteliğe sahiptir. İnsanlar ilişki halinde oldukları bireylere yönelik olarak güven geliştirirken, bu sonuca birçok olay ve olgudan hareket ederek ulaşmaktadırlar. Genel bir ifade ile insanlar, birbirlerine karşı güveni inşa ederken, davranış, tutum, sosyal ilişkiler ile beklentilerden etkilenmektedirler (Asunakutlu, 2002). Özsağır'a göre "güven ve güvenmek her şeyden önce dinamik bir süreç ve sosyal bir olaydır. Sosyal olayların teknik konulara göre daha fazla değişkene bağlı olması, deney ve laboratuvar imkânlarının bulunmayışı, güven duygusunu kültürel ve kurumsal unsurlardan birine bağlanmasını engellemektedir. Bütün bunlar bir yana, güven duygusu sadece sosyal ya da ekonomik değil, politik boyutu da olan bir kavramdır" (Özsağır, 2007).

Sosyal güvenin, toplumsal bütünlüğe katkı sağlamasının yanı sıra bireylerin iş başarısını da arttıran bir unsur olduğu açıktır. Sosyologlar, ekonomik refahın sağlanmasında, sosyal sermaye ve bireyler arasındaki güven duygusunun yaygınlığının etkili olduğuna dikkati çekmektedirler. Bu bakımdan sosyo-ekonomik ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde önemli bir rolü olan ve güveni de içeren sosyal sermayenin toplumsal kökenlere sahip olduğu ifade edilmektedir. Nitekim bu bakımdan Weber, ekonomik yaşamda büyük bir öneme sahip olan güvenin, rasyonel hesaplamalardan ziyade tarihsel süreçteki dinsel ve kültürel alışkanlıklardan doğduğunu belirtmektedir (Kurt, 2000). Aslan'a göre, sosyal sermayenin en önemli unsuru olarak kabul edilen güven, bedendeki ruh gibi olup, bedeni terk ettiğinde tekrar geri dönmesi imkânsızdır. Farklı tarihlerde yapılan çalışmalarda Türkiye'de toplumsal güvenin çok düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir. Bu düzeyin yükseltilmesi için ise; toplumsal uzlaşmayı sağlama; demokratik değerlerin toplumsal tabana yayılması; şeffaf bir yönetim anlayışı; farklılıkların hoş görülmesi; ifade özgürlüğünün sağlanması; adalet sisteminin iyileştirilmesi; aile, STK ve meslek örgütlerinin güçlenmesi gibi önlemlerin alınması gerekmektedir (Aslan, 2016). Barbelet (1993), güven teriminin, farklı bağlamlarda farklı anlamlara sahip olduğunu belirtmektedir. Güven, bir kişinin gelecekte meydana gelebilecek bir olay veya sonuç hakkındaki belirsizlik yargısını

ortadan kaldırmakta ve diğer yandan kendine güvenmek ise harekete geçme isteğini göstermektedir.

Bireysel ve toplumsal güvenin sınındığı en önemli olayların başında krizler gelmektedir. Kriz genel itibari ile olumsuz bir durumla karşılaşmayı, birdenbire ortaya çıkabildiği gibi öncesinde önlem alınmadığı takdirde istenmeyen sonuçların ortaya çıktığı süreçleri ifade etmektedir. Genel olarak kriz denildiğinde akla ilk olarak ekonomik krizler, siyasi krizler gelmekle birlikte toplumları ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakan salgınlar, terör olayları, göçler, mülteci akınları gibi olaylar da önemli kriz durumlarını oluşturmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi bireysel ve toplumsal kriz anları güvenin sınındığı olaylar olmasının yanında, bireysel ve toplumsal refleks açısından da kişiler ve toplumlar arasında farklılıklar barındırmaktadır. Bireyler ve toplumlar kriz anlarında teslimiyetçi ve kaderci tutumlar takınabildikleri gibi çözüm odaklı davranışlar da sergileyebilmektedirler. “Salgın ve benzeri felaketlerin, toplum yaşamında sağlık ile birlikte birçok sosyal ve psikolojik problemi ortaya çıkardığı görülmektedir. İnsanlarda belirsizlik, korku ve kaygı psikolojik olarak rahatsızlıkları görünür kılmaktadır. Aynı zamanda süreci kontrol altına almak adına evde geçirilen zamanı değerlendirme çabası panik ortamı oluşturmaktadır. Bireylerdeki panik unsurunu büyük ölçüde sosyal çevre ve medya beslemektedir. Korku kültürünün egemen olması ile belirsizlik algısı, bireysel kaygıları toplumsal bir hale dönüştürmektedir” (Yıldırım, 2020).

Yakın bir döneme kadar Suriye’deki savaş ve mülteci göçleri başta olmak üzere birçok siyasi ve toplumsal olay sürekli Türkiye ve dünya gündeminde yer alırken, son iki yıldır dünya gündemini en fazla meşgul eden gelişme kuşkusuz Covid-19 pandemisi olmuştur. 31 Aralık 2019’da Dünya Sağlık Örgütü’nün, Çin’in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde, nedeni bilinmeyen zatürre vakaları bildirmesinin ardından 5 Ocak 2020’de bu hastalığın nedeninin yeni bir korona virüs olduğu belirtilmiştir. İlk günlerde 2019-nCoV olarak isimlendirilen hastalık, ilerleyen günlerde Covid-19 olarak adlandırılmaya başlamıştır. Sosyal ve ekonomik hareketliliğin bir sonucu olarak Covid-19 virüsü kısa bir süre içinde ortaya çıktığı Çin sınırlarını aşmış ve tüm dünyada bir salgın haline gelmiştir. Son verilere göre 11 Mart 2022 tarihi itibarıyla dünya genelinde Covid-19 kaynaklı olarak 18 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir (<https://www.bbc.com/turkce>). Beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan ve kısa sürede pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını günümüz dünyasının karşılaştığı önemli bir kriz olarak şimdiden tarihteki yerini almıştır. Paksoy, Covid-19’a çare bulunamamasının insanları korku ve endişeye düşürdüğünü ve artan bu korku ve endişelerin davranışlara yansımalarını belirtmektedir (Paksoy, 2020).

Tarihi insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, salgınların, insan-doğa etkileşimi ile insanın doğaya uyumu sürecinde yaşadığı deneyimler sonucunda ortaya çıktığı ifade edilebilir. “Toplumların kültürleri, siyasi yaklaşımları, kentleşme biçimleri ve sosyal etkileşimleri pandemi ile mücadele yollarının belirlenmesinde ve bu yöntemlerin başarısına katkı sunmaktadır. Salgın hastalıklara yönelik tarihsel veri ve deneyim, hastalıklara dair önceden yapılmış planlamaların ve çok yönlü bir hazırlığın, toplumların, bütün aktörleriyle, hem içinde buldukları zorluklarla başa çıkmasını kolaylaştırdığını hem de onları gelecekteki muhtemel krizlere hazırlamada etkili olduğunu göstermektedir” (Geçer, 2020).

Diğer yandan sosyo-ekonomik faktörler de salgınların ortaya çıkmasında ve yayılmasında da etkili olabilmektedir. Covid-19 virüsünün yarası yemeğinden kaynaklandığı ve buna bağlı olarak Çin mutfağına ilişkin değerlendirmelerin yanı sıra, ülkedeki protein ihtiyacının gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle vahşi hayvanlar ile giderildiğine yönelik tespitler hala tartışılmaya devam etmektedir. Ek olarak salgının kaynağı ile ilgili olarak virüsün laboratuvarında üretildiğine yönelik soru işaretlerinin Çin yönetimi tarafından yanıtlanması sürekli dile getirilmektedir. Diğer yandan sosyal ve ekonomik hareketliliğin bir sonucu olarak dünya genelinde virüsün hızla yayılarak salgın haline gelmesi, dünya kamuoyunun hızla çözüm bekleyen bir krizle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Pandemi karşısında dünya genelinde tüm ülkeler sosyal hareketliliğin azaltılması için ulusal ve uluslararası seyahat, eğitim, alışveriş ve üretim süreçlerine kısıtlamalar getirmek zorunda kalmaktadır. Başta Afrika kıtası olmak üzere birçok ülke sağlık sistemindeki eksiklikler nedeniyle salgınla mücadele etme noktasında ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. “İktisadi bakımdan güçlü ülkelerin çoğunun ekonomisi, Covid-19 hastalarının ve ailelerinin tedavisi ve rehabilitasyonunun yanı sıra, zor durumdaki işletmeler

verilen destekler için yapılan aşırı harcamalar nedeniyle yüksek enflasyon ve artan işsizlik tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Dünyada yaşanan bu pandemi tarım, ticaret, sanayi, ulaşım, finans ve bankacılık, sağlık, havayolları ve enerji piyasaları gibi birbirine bağlı pek çok sektörü olumsuz olarak etkileyen bir durgunluğa yol açmaktadır” (Duran ve Acar, 2020).

“Dünya son yüz yıldır irili ufaklı birçok ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin bazıları 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran gibi talep kaynaklı iken bazıları da 1973 yılında yaşanan OPEC petrol krizi gibi arz kaynaklı ekonomik krizlerdir. Halen devam etmekte olan Covid-19 krizinin ise hem arz hem talep kaynaklı olduğu görülmektedir” (Bulut ve Pınar, 2020). Dünya geneline baktığımızda Volkswagen ve Ferrari gibi önemli otomobil üreticilerinin Avrupa'daki üretimlerini askıya aldıkları ve ulaşım, eğlence, perakende, turizm firmaları gibi ülke GSYH'sinin hemen hemen dörtte birini meydana getiren sektörlerin önemli düzeyde zararlar ettikleri görülmektedir. Nitekim Dow Jones 16 Mart 2020 tarihinde 2.977 puanlık düşüş yaşarken, Paris, Venedik ve Roma gibi dünyanın önde gelen turizm kentleri boşalmış, ticari fuar ve etkinlikler ise iptal edilmiştir. Çin'de çok sayıda insan işini kaybederken, Kanada'da önemli sayıda sinema salonu ise kapanmak zorunda kalmıştır (Cinel, 2020).

Tüm dünyada olduğu gibi pandemi süreci Türkiye'yi de birçok bakımdan etkilemiştir. Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020'de tespit edilmiş ve 17 Mart 2020'de Covid-19 kaynaklı ilk ölüm gerçekleşmiştir. Türkiye'de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinden 26 Nisan 2022'ye kadar toplam vaka sayısı 15.021.151'e ulaşmış ve 98.706 Covid-19 kaynaklı ölüm meydana gelmiştir (<https://www.cnnturk.com/corona-virusu-haberleri>). Covid-19 vakalarının takibini sağlamak ve yayılımını önlemek için yapılacak çalışmaları yönetmek üzere T.C. Sağlık Bakanlığı koordinesinde, Koronavirüs Bilim Kurulu ve Operasyon Merkezi kurulmuştur. Sosyal mesafe kurallarının bir gereği olarak eğlence mekânlarının faaliyetlerine ara verilirken birçok ülkeye yönelik uçuşlara da kısıtlamalar getirilmiştir.

Covid-19 virüsünü yayılımını azaltmanın bir gereği olarak ortaya çıkan sosyal mesafe uygulaması, turizmden bankacılığa, tarımdan sanayi sektörüne kadar birçok alanda önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Sosyal hayata getirilen kısıtlamaların bir sonucu olarak müzik, tiyatro, sinema gibi kültür-sanat faaliyetlerine ara verilirken, birbirinden farklı sektörlerde çalışan bireyler doğrudan ya da dolaylı olarak salgından olumsuz etkilenmişlerdir. Aylıksız izin ya da işten çıkarılma nedeni ile çok sayıda kişi pandemi sürecinde işini ve gelirini kaybederken, birçok firma evden çalışma yöntemini hayata geçirmek zorunda kalmıştır. Kara'ya göre, ticaret, imalat, emlak, idari ve destek hizmet faaliyetleri, konaklama ve yiyecek hizmetleri sektörleri ile üretim faaliyetleri pandeminin neden olduğu krizden en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Bu durumdan etkilenen sektörlerde çalışanlar ise işlerini kaybetme, ücretsiz izne çıkarılma, haftalık çalışma saatlerinin düşmesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle kayıt dışı ekonomide veya geçici işçi statüsünde çalışanlar Covid-19 nedeniyle ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve krizden iş veya gelir kaybı olarak olumsuz etkilenmektedirler (Kara, 2020). Dolayısıyla pandemi ile birlikte sosyal normları, davranış kalıpları vb ile dünyanın yeni bir sürece girdiğini belirtmek bu noktada doğru bir tespit olacaktır. Pandemiden sosyo-ekonomik bakımdan olumsuz etkilenen geniş kitlelerin yanı sıra, hayatın dijitalleşmesi ile birlikte internet tabanlı faaliyetlerin artış gösterdiği bilinen bir gerçektir. Pandemi, online alışveriş, bankacılık işlemleri başta olmak üzere birçok sektörde teknolojiye dayalı üretimi ve tüketimi ise olumlu yönde etkilemiştir.

Covid-19 pandemi süreci, vatandaşların devlete, devlet kurumlarına ve farklı sektörlerdeki faaliyetlere yönelik tutum ve davranışların sorgulanmasına neden olmaktadır. Sağlık ve sosyo-ekonomik bakımlardan devletlerin aldıkları önlemlerin yeterliliği, salgın yönetimi, ekonomik kayıpların telafisi sosyal devlet anlayışı konularını birçok ülkede gündeme taşımıştır. Dünya genelinde salgından ekonomik olarak olumsuz etkilenen ülkelerde çalışanların protesto görüntüleri haber kanallarında yer alırken, bireyler yönetimlerine olan güveni tekrar sorgular olmuştur. Dolayısıyla salgın süreci atlatılsa bile dünya genelinde uzun bir süre salgının sosyo-ekonomik ve siyasal etkilerini görmek kaçınılmaz olacaktır.

Daha önceki dönemlerde de dünya genelinde farklı salgınlar yaşandığı gibi, Covid-19 salgını da virüsün yayılımını azaltmak, ilaç ve aşı gibi çözümler üretmek noktasında bilim çevrelerinin hızlı kararlar alıp uygulamaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Harrison ve Wu'ya (2020) göre, Covid-19

salgınının ilk aylarında, bazı kesimler dünyanın sahip olduğu gücün bu küresel sorunu çözüp çözmeyeceğini merak etmeye başlamakla birlikte, bu noktada öne çıkan konulardan birisi halk sağlığı çevrelerini öfkelenen aşı reddi sorunu olmuştur. Halk sağlığı kültürünün ve aşı güvenliği düzenlemelerinin anlamının yeniden inşa edilmesi konusunda çağrılarının yapılması ile birlikte söz konusu çağrılar karşılık bulmasının, aşılama programlarının gerçekleştirdikleri çalışmalara bağlı olduğu açıktır. Söz konusu noktada halk sağlığı kavramı ve programları, aşı teknolojisinin sunumundan çok daha geniş olmakla birlikte; bu konu ile ilgili anlatım çalışmalarının ve politika eylemlerinin, gerçek bir aşırıya ulaşmak için gerekli olacağı ifade edebilir (Harrison ve Wu, 2020).

Covid-19 virüsü kadar gündemi meşgul eden bir diğer konu ise Covid-19 aşısına yönelik ortaya atılan farklı görüşlerin tartışılması olmaktadır. Dünya genelinde uzun bir süredir aşı reddi adı altında farklı kampanyalar ve sosyal hareketler görülmekle birlikte, kısa sürede çok sayıda ölümlere neden olan Covid-19 virüsüne karşı üretilen aşılarda da benzer aşı karşıtı görüşlere rastlamak mümkündür. Larson ve diğerleri (2011), halkın aşılarla olan güveninin oldukça değişken olduğunu ve bu güven inşa etmek için aşılarla yönelik algıların ve aşı risklerinin tarihsel deneyimlerin anlaşılmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Aşıların risk-yarar oranlarına ilişkin bilimsel kanıtların sağlanması çok önemli olmakla birlikte, aşı topluluğu, yeni bir aşırıya sürerken aşı etkinliği ve güvenliği ile ilgili teknik ve operasyonel fizibilite konusunda sağlam kanıtlar talep etmektedir. Bu noktada aşılarla karşı halkın güvenini etkileyen psikolojik, sosyal ve politik faktörleri anlamaya yönelik araştırmaları talep etmek hususu ise ihmal edilmiştir (Larson vd., 2011).

Aşıya yönelik önyargıların aşılmasında sorumlu kişi ve kurumların tutum ve ifadeleri son derece önem taşımaktadır. Erkekoğlu'na göre; sağlık çalışanlarının özellikle söylemlerinde ve aşı kararsızlığı yaşayan ebeveynlere yaklaşımlarında çok dikkatli olması gerekir. Diğer önemli görev ise devletlere ve düzenleyici kuruluşlara düşmektedir. Aşılama ile ilgili asılsız ve yanlış bilgilerin ortadan kaldırılmasını ancak çocuk ve aile hekimleri, ebeveynler, halk sağlığı yetkilileri, hükümetler, teknoloji sektörü ve sivil toplum örgütleri arasındaki bir iş birliği sağlayabilir (Erkekoğlu vd., 2020).

Bu noktada Covid-19 salgını ile başlayan süreç sosyo-ekonomik ve siyasal kurumların yanı sıra bilimsel çalışmalara ve bilim insanlarına olan güvenin de bireyler ve toplumlar nezdinde sınındığı bir süreç olması bakımından önem taşımaktadır. Kurumlara ve kurumları temsil eden kişilere duyulan güven, zaman içindeki deneyimlerle kazanılan bir duygu olmakla birlikte, kriz dönemlerinde güven duygusunun alınan kararların uygulanmasında ve bu süreçlerin başarılı bir şekilde atlatılmasında son derece önemli olduğu açıktır. Taşkın ve Dilek'in (2010), örgüt içerisinde var olan güvenin, bağlılık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, örgütsel güven ve duygusal bağlılık arasında kuvvetli bir ilişki tespit ettikleri görülmektedir (Taşkın ve Dilek, 2010). Dolayısıyla güven, kriz süreçlerinin kurumsal boyutta da aşılmasında son derece önemlidir. Güvene dayalı kurumsal yapı, belirlenen politika ve programların başarıya ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Güreşçi'ye (2020) göre salgın sürecinde siyasi iradenin Bilim Kurulu'nun aldığı kararların uygulanması hususunda gösterdiği kararlılık önemli olup bu durum Covid-19 sürecinde yaşanan krizin derinleşmesini önlemiştir. Bu noktada Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca'nın salgının ilk gününden itibaren gerçekleştirdiği basın toplantılarındaki tutum ve davranışları, salgınla ilgili olarak verdiği bilgiler ile tüm medya mensuplarının sorularını özveri ile cevaplandırması, sakin ve kendinden emin duruşu Türk toplumunda güven ve inanç yaratmıştır (Güreşçi, 2020).

Afacan ve Avcı'ya (2020) göre; Covid-19 pandemisi ile Türk toplumunun tıp doktorlarına olan güveni ve desteği ortaya çıkarken, birçok sosyal medya programı aracılığıyla tıp çalışanlarına çok sayıda destek mesajı ve paylaşımları yapılmaktadır. Diğer yandan Covid-19 pandemisinin ardından sosyal ilişkilerin eskisi gibi olamayacağı ortada olmakla birlikte, bu durumun toplumsal yabancılaşmayı arttırması tahmin edilmektedir. Pandemi ile birlikte bireyler birbirlerini potansiyel virüs taşıyıcısı olarak değerlendirebilirler. Bunun yanı sıra seyahatler ile turizm faaliyetleri hususunda insanlar oldukça temkinli ve tedbirli davranabileceklerdir (Afacan ve Avcı, 2020).

Bu çalışma, Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye'de bireylerin devlete, ekonomiye ve Covid-19 aşısına yönelik güven duyguları ile eğitim düzeyi, meslek ve Covid-19 pandemisine yönelik kompo değerlendirilmeleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma ile pandemi sürecinde, salgın

yönetimi ve ekonominin geleceği ile Covid-19 aşısına yönelik güven duygusuna yönelik elde edilen verilerden hareketle değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Bu veriler ışığında bu araştırma için yedi adet hipotez belirlenmiştir:

H1: Katılımcıların mesleklerine göre devlete güven düzeyi farklılaşacaktır.

H2: Katılımcıların devlete güven düzeyi ile ekonominin iyileşeceğine ilişkin görüşleri farklılaşacaktır.

H3: Covid-19 virüsünün ortaya çıkışıyla ilgili varsayımlar ile Covid-19 aşısına yönelik güven farklılaşacaktır.

H4: Düzenli bir işe sahip olma durumuna göre gelecekte maddi açıdan temel ihtiyaçları karşılayamama korkusu farklılaşacaktır.

H5: İnsanların çoğunluğunu genelde güvenilir bulma ile Covid-19'un doğal yollarla ortaya çıktığını düşünmek arasında anlamlı ilişki olacaktır.

H6: İnsanları güvenilir bulma ve aşı güveni arasında negatif korelasyon vardır.

2. YÖNTEM

Araştırma nicel araştırma çerçevesinde planlanmış, yürütülmüş ve raporlanmıştır. Veri toplamak için "Covid19 Pandemisi ve Güven" başlıklı soru formu hazırlanmış ve elde edilen veriler SPSS20 programı ile analiz edilmiştir. Araştırma konusunun mantıksal çerçevesini oluşturmak için güven, kriz, aşı ve salgın konuları ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış ve bu amaçla kitap, makale ve çevrimiçi kaynaklardan yararlanılmıştır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Demografik Form: Bu kısımda katılımcıların yaş cinsiyet, medeni durumu, eğitim durumu vb. bilgileri alınmıştır.

Gelir Düzeyi ve Meslek Belirleme Anketi: Katılımcıların pandemi sürecinde gelirlerinin ne yönde değiştiğini, yaptıkları işi ve çalışma durumlarını (evden, iş yerinde vb.) belirlemek için hazırlanan formdur.

Covid-19 Virüsü ve Covid-19 Aşısına İlişkin Görüşler Anketi: Katılımcıların Covid-19 virüsünün ortaya çıkış kaynağı ve aşı olmaya yönelik görüşlerini belirlemek için hazırlanan formdur.

Güven Durumunu Belirlemeye Yönelik Anket: Katılımcıların insanları güvenilir bulmaları, pandemi sürecinde devlete, T.C. Sağlık Bakanlığı'na, sağlık çalışanlarına yönelik güvenleri, ekonominin geleceğine yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan formdur.

2.2. Veri Toplama Süreci

Googleforms ile hazırlanan soru formu çevrimiçi (e-posta, whatsapp) olarak katılımcılara ulaştırılmış ve katılımcıların anketi gönüllülük esasına uygun olarak doldurmaları beklenmiştir. Ayrıca hazırlanan soru formu sosyal medya platformlarında (Instagram, Facebook, Twitter) duyurularak daha fazla sayıda katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Çok fazla sayıda kişiye ulaşmak suretiyle katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu vb. değişkenlere göre dengeli şekilde dağılması amaçlanmıştır.

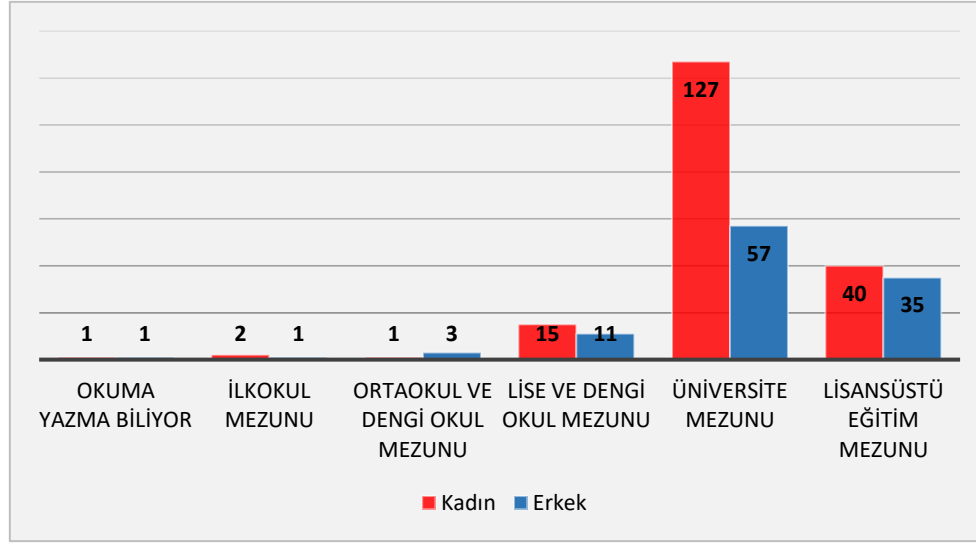
3. BULGULAR VE YORUM

Türkiye'de Covid-19 pandemisi sürecinde katılımcıların devlete, ekonominin geleceğine ve Covid-19 aşısına yönelik güven duygularına yönelik çıkarımlarda bulunmak amacıyla hazırlanan ve çevrimiçi olarak katılımcılara ulaştırılan soru formunu 294 kişi cevaplandırmıştır. Soruları yanıtlayan katılımcıların temel demografik özellikleri incelendiğinde, 186 kadın, 108 erkek katılımcının araştırmaya katıldıkları görülmüştür. Araştırmaya 18-35 yaş aralığında katılanların %68,4'ü kadın iken %31,6'sı erkektir. 36-45 yaş aralığında yer alan katılımcıların %56,6'sı kadın, %43,4'ü erkek; 46-55 yaş aralığındaki katılımcıların %64,9'u kadın, %35,1'i erkek; 56 ve üzeri yaşlarında olan katılımcıların ise %47,1'i kadın iken %52,9'u erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	Cinsiyetiniz		Toplam	
	Kadın	Erkek		
Yaşınız	18-35	68,4%	31,6%	100,0%
	36-45	56,6%	43,4%	100,0%
	46-55	64,9%	35,1%	100,0%
	56 ve üzeri	47,1%	52,9%	100,0%
Toplam	63,3%	36,7%	100,0%	

Araştırmaya katılanların cinsiyete göre öğrenim durumlarına göre dağılımı Şekil 1’de görülmektedir. Katılımcıların 184’ü lisans mezunu olmakla birlikte 75 katılımcı lisansüstü eğitim mezunudur. Kadın katılımcıların 40’i lisansüstü, 127’si lisans, 15’i lise ve dengi okul, 2’si ilkokul mezunu iken 1 kadın katılımcı herhangi bir okul mezunu olmayıp okuma yazma bilmektedir.

Şekil 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Öğrenim Durumu

Çalışmaya katılanların çalışma durumları incelendiğinde, tüm yaş gruplarında düzenli olarak iş yerine gidenlerin sayısı 89; işlerini tamamen online/evden yapanların sayısı 24; bazen online/evden bazen de yüz yüze çalışanların sayısı 98; ücretli olarak herhangi bir işte çalışmayanların (öğrenci, emekli, ev hanımı vb.) sayısı 29; çalışmayanların sayısı ise 44’tür. Toplamda araştırmaya katılanların 211’i bir işte çalışmakta iken; 73’ü herhangi bir gelir getiren bir işe sahip değildir. Çalışanların ise 71’i 18-35 yaş aralığında; 81’ise 36-45 yaş aralığında iken, herhangi bir gelire sahip olmayanların en fazla sayıda olduğu yaş aralığı 61 kişi ile 18-35 yaş arasındadır. Katılımcıların yaş ve çalışma durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 3’te özetlenmektedir.

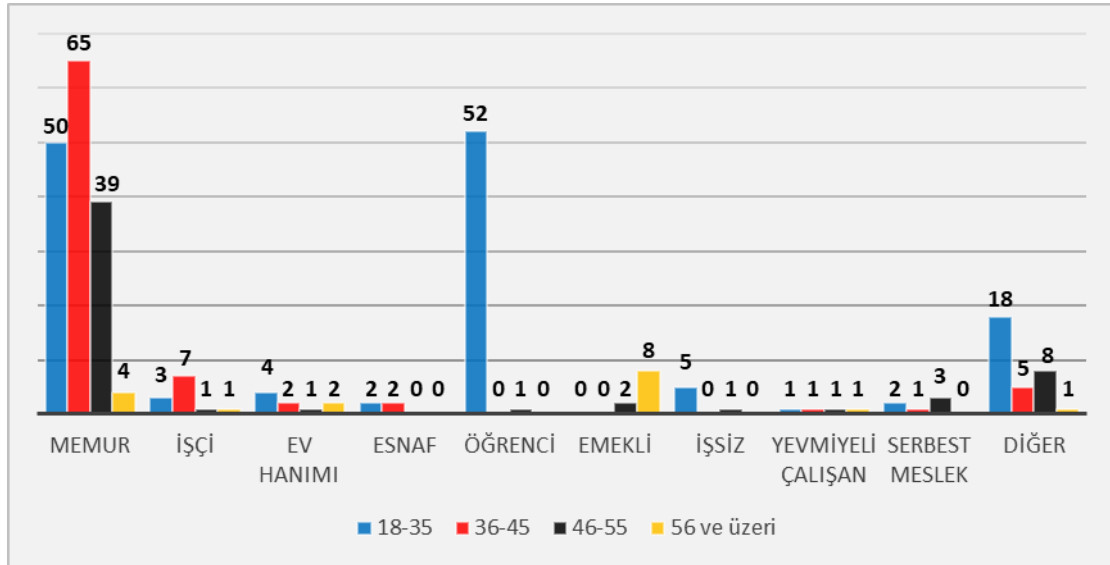
Şekil 2’de “Ne iş yapıyorsunuz?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların yaş aralıklarına göre dağılımı görülmektedir. Bu verilere göre katılımcıların 158’i memur iken, 53 kişi ise öğrencidir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaş ve Çalışma Durumlarına İlişkin Bilgiler

Yaş Aralıkları	Gelir getiren bir işte çalışıyorsanız işlerinizi nereden yapıyorsunuz?						Toplam
	Düzenli olarak iş yerine gidiyorum	İşlerimi tamamen online/evden yapıyorum	Bazen online/evden, bazen de yüz yüze çalışıyorum	Ücretli çalışmıyorum (öğrenci, emekli, ev hanımı vb.)	Çalışmıyorum	Diğer	
18-35	32	9	30	25	36	5	36
36-45	38	6	37	0	2	0	83
46-55	16	6	28	2	1	4	57
56 +	3	3	2	2	5	2	17
Toplam	89	24	98	29	44	10	294

Kamu kurumlarında iş ve sosyal güvence bakımından özel sektöre göre daha avantajlı olması göz önünde bulundurulduğunda, bu meslek grubunda görev yapanların pandemi sürecinde gelir ve iş kaybına daha az uğradıkları belirtilebilir. TÜİK verilerine göre Türkiye'de Mart 2021'de bir önceki aya göre 15 ve üzeri yaştaki kişilerde işsiz sayısı, 59 bin kişi artarak 4 milyon 236 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı ise bir önceki yılın aynı ayına göre ise 0,1 puan artmıştır (<https://www.bbc.com/turkce/topics/c95y3w2rqzkt>). Başta hazır yemek ve restoranlar olmak üzere, kişisel bakım hizmeti veren işyerlerine getirilen kapanma tedbirleri, birçok sektöre getirilen sınırlı sayıda eleman çalıştırma ve aylıksız izin gibi uygulamalar pandemi döneminde işsizlik konusunda bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak kargo, gıda, temizlik, sağlık gibi alanlar ise pandemi sürecinde iş gücü talebi artan sektörler olarak öne çıkmıştır.

Şekil 2. Yaşa Göre Mesleklerin Dağılımı

Hipotez 1: Katılımcıların mesleklerine göre devlete güven düzeyi farklılaşacaktır.

Kuşkusuz pandemi süreci birçok sektörde olduğu gibi restoran, kafe, berber, kuaför başta olmak üzere birçok alanda hizmet veren esnafın maddi kayıp yaşamalarına neden olmuştur. Bu noktada esnafa destek sağlamak üzere T.C. Ticaret Bakanlığı bünyesinde Covid-19 salgınından olumsuz etkilenen esnaf, sanatkarlar ve gerçek kişi tacirlere yönelik destek paketleri yürürlüğe konmuştur. İnce (2020)'nin Bitlis esnafı üzerine gerçekleştirdiği çalışması da salgın tedbirleri kapsamında dükkânların kapalı olması; korku, endişe ve önlemler nedeniyle esnafın eski günlük ciro ve kâr marjını yakalayamadığını, dükkân kira ve vergilerini ödemek zorunda kalmaları nedeniyle esnafın ekonomik olarak zor bir dönem yaşadığını doğrulamaktadır. Diğer yandan çalışmada salgından önce artmaya

başlayan e-ticaret uygulamalarının, salgından sonra daha da artması ile yerel esnaftan yapılan alışverişin azaldığının da tespit edildiği görülmektedir.

Katılımcıların mesleklerine göre devlete güven güvenlerini ölçmek için Ki-kare testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmiştir. Araştırmaya katılan 294 kişiden 158'i memur olarak çalışma hayatında yer almaktadır. Kamu personeli olan katılımcıların %43'ü, işçi olan katılımcıların %50'si, ev hanımlarının %66,6'sı, öğrencilerin %32,1'i, emeklilerin %20'si, serbest meslekte olanların ve işsizlerin ise %16,7'si devlete pandemi sürecinde güven duyduklarını belirtirken, esnaf ve yevmiyeli çalışanlar devlete güven duymadıklarını belirtmişlerdir (Ki-kare= 49.98, df=37, p>0,05). Bu sonuca göre H1 hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Mesleklerine Göre Devlete Güven Güvenleri

% within Ne iş yapıyorsunuz?	COVID-19 sonrasında sizlere okuyacağım kurumlara/kişilere/ifadelere genel güven düzeyinizi belirtiniz. [Devlete]					Toplam
	Hiç güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Kararsızım	Güveniyorum	Çok güveniyorum	
Memur	19,6%	16,5%	20,9%	27,8%	15,2%	100,0%
İşçi	33,3%	8,3%	8,3%	33,3%	16,7%	100,0%
Ev hanımı	11,1%		22,2%	22,2%	44,4%	100,0%
Esnaf	75,0%		25,0%			100,0%
Öğrenci	18,9%	20,8%	28,3%	28,3%	3,8%	100,0%
Emekli	50,0%	20,0%	10,0%	10,0%	10,0%	100,0%
İşsiz	16,7%	50,0%	16,7%		16,7%	100,0%
Yevmiyeli Çalışan	50,0%	25,0%	25,0%			100,0%
Serbest Meslek	33,3%	16,7%	33,3%	16,7%		100,0%
Diğer	31,2%	15,6%	37,5%	6,2%	9,4%	100,0%
Toplam	23,5%	17,0%	23,5%	23,5%	12,6%	100,0%

Tablo 4. Katılımcıların Mesleklerine Göre Devlete Güven Güvenleri (Chi-Square Tests)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,986 ^a	36	,061
Likelihood Ratio	53,573	36	,030
Linear-by-Linear Association	9,349	1	,002
N of Valid Cases	294		

a. 36 hücre (%72,0) 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Beklenen minimum sayı ,50'dir.

Hipotez 2: Katılımcıların devlete güven düzeyi ile ekonominin iyileşeceğine ilişkin görüşleri farklılaşacaktır.

Covid-19 pandemisi sosyal yaşamı olduğu kadar ekonomik yaşamı da derinden etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Alınan kısıtlama tedbirleri kapsamında birçok sektörün faaliyetleri sekteye uğrarken bu sektörlerden gelir elde eden kesimlerde ekonomik kayba uğramışlardır. Diğer yandan e-ticaretin yaygınlaşması ile birlikte salgın öncesinde genişlemeye başlayan online alışveriş piyasası, salgınla birlikte hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu bakımdan pandemi, sosyal, ekonomik ve siyasal değişimleri beraberinde getiren yeni bir sürecin başladığına işaret etmektedir.

Türkiye'de uçuşların durdurulması, sınırların kapatılması gibi önlemler nedeni ile Mart, Nisan ve Mayıs aylarında ihracatta bir önceki yılın aynı aylarına oranla önemli bir daralma gelmiştir. Dış ticarete en fazla daralma ise madencilik, taş ocaklığı ile imalat sektörlerinde gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre 2020'de en çok ihracat yapılan ilk 5 ülke arasında Almanya (%9,5), Birleşik Krallık (%6,4), ABD (%6,1), Irak (%5,3) ve İtalya (%4,7) yer almaktadır. Ancak Ocak-Eylül aylarında bu ülkelerle yapılan ihracat tutarlarının bir önceki yıla göre değişimi ise sırasıyla %-8,7, %-10,9, %10,1, %-22,8 ve %-13,2 olmuştur. Dolayısıyla salgın döneminde ABD dışındaki ülkelerle yapılan ihracatta azalma meydana geldiği dikkati çekmektedir (Eroğlu, 2020).

Katılımcıların ekonominin iyileşeceğine ilişkin görüşleri ile devlete güven düzeylerini ölçmek için Ki-kare testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan 294

kişiden elde edilen veriler doğrultusunda önümüzdeki 6 ay içinde ekonominin durumuna ilişkin görüşler ile katılımcıların devlete güvenleri arasında ilişki bu hipotez kapsamında incelenmiştir. Devlete güvenenlerin %18,7'si ekonominin daha da kötüleşeceğini, %51,4'ü ekonominin değişmeyeceğini ve %33,3'ü ise ekonominin iyileşeceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Diğer yandan devlete güvenmeyenlerin %50,4'ü ekonominin daha da kötüleşeceğini, %32'si ekonominin değişmeyeceğini ve %40,7'si ise ekonominin iyileşeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir (Ki-kare= 35.10, df=9, p<0,05). Bu sonuca göre H2 hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Ekonominin İyileşeceğine İlişkin Görüşleri ile Devlete Güven Düzeyleri

	COVID-19 sonrasında sizlere okuyacağım kurumlara/kişilere/ifadelere genel güven düzeyinizi belirtiniz. [Devlete]					Toplam
	Hiç güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Kararsızım	Güveniyorum	Çok güveniyorum	
Daha da						
Önümüzdeki 6 ay						
içinde ekonomik						
durumunuzun						
nasıl olacağını						
düşünüyorsunuz?						
Düşünüyorsunuz?						
İyileşeceğini						
düşünüyorsunuz						
Toplam	23,5%	17,0%	23,5%	23,5%	12,6%	100,0%

Tablo 6. Katılımcıların Ekonominin İyileşeceğine İlişkin Görüşleri ile Devlete Güven Düzeyleri (Chi-Square Tests)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	35,103 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	36,173	8	,000
Linear-by-Linear Association	13,584	1	,000
N of Valid Cases	294		

a. 2 hücre (%13,3) 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Beklenen minimum sayı 3,40'tır.

Hipotez 3: Covid-19 virüsünün ortaya çıkışıyla ilgili varsayımlar ile Covid-19 aşısına yönelik güven farklılaşacaktır.

Kuşkusuz Covid-19 pandemisinin dünya genelinde yarattığı endişe kadar gündemde olan bir diğer konu Covid-19 virüsünün ortaya çıkış nedenleri üzerinde yapılan tartışmalardır. Dünya kamuoyunun aklındaki soru işaretlerini gidermek üzere Dünya Sağlık Örgütü tarafından virüsün ortaya çıkış nedenini araştırmak üzere Çin'e uzman bir ekip ziyareti gerçekleştirilmiştir. Özellikle sosyal medya araçları başta olmak üzere internette virüsün ortaya çıkış nedenleri ile ilgili olarak muazzam bir bilgi kirliliğinin olması bireylerde Covid-19 aşısına yönelik şüphelerin de artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle aşı uygulamalarının sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin büyük ölçüde virüse yönelik bu soru işaretlerinin giderilmesine bağlı olduğu açıktır.

Virüsün kaynağı ile ilgili olarak iki teorinin öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi virüsün doğal kaynaklı bir virüs olduğu, diğeri ise virüsün laboratuvar sızıntısı ile yayıldığı yönündeki teorilerdir. Doğal kaynak teorisi virüsün doğrudan hayvanlardan insanlara geçtiğini, laboratuvar sızıntısı teorisi ise bu virüsün Çin'deki bir laboratuvardan kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu teoriyi savunanların bir kısmı virüsün hayvan kaynaklı doğal bir virüs olmakla birlikte bilimsel amaçlı çalışmalar için laboratuvara getirildiğini, bir kısmı ise virüsün laboratuvarda üretilen insan ürünü bir tür olduğunu iddia etmektedirler (<https://www.hurriyet.com.tr/>). Ancak en önemlisi Arslan ve Karagül'ün (2020) de ifade ettiği gibi, Covid-19 salgını biyolojik silah kavramının tekrar dünya gündemine girmesine neden olmuştur. Dünya genelinde tüm toplumlarda yaşamı doğrudan etkileyen bu salgın ile devletlerin nükleer, biyolojik ve kimyasal silah edinme yönündeki çabalarının uluslararası kamuoyu tarafında kabul görmeyeceği bir döneme girileceği tahmin edilmektedir (Arslan ve Karagül, 2020).

Tablo 7. Katılımcıların Covid-19'un Nasıl Ortaya Çıktığı İLE İlgili Düşüncelerine Göre Covid-19 Aşılarına Olan Güvenleri

*	Şimdi size bazı ifadeler okuyacağım. Bu ifadeler hakkındaki görüşlerinizi 1: Kesinlikle katılmıyorum, 5. kesinlikle katılıyorum olmak üzere 1 ile 5 puan arasında bir değer ile ifade eder misiniz? [Mevcut aşılardan hiçbirine güvenmiyorum.]						Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
COVID-19'un nasıl ortaya çıktığını düşünüyorsunuz?	Doğal yollarla ortaya çıktığını düşünüyorum	31,2%	32,3%	25,0%	8,3%	3,1%	100,0%
	Laboratuvar ortamında üretildiğine inanıyorum	9,6%	27,3%	31,8%	18,2%	13,1%	100,0%
	Toplam	16,7%	28,9%	29,6%	15,0%	9,9%	100,0%

Tablo 8. Katılımcıların Covid-19'un Nasıl Ortaya Çıktığı ile İlgili Düşüncelerine Göre Covid-19 Aşılarına Olan Güvenleri (Chi-Square Tests)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,521 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	30,964	4	,000
Linear-by-Linear Association	27,660	1	,000
N of Valid Cases	294		

a. 0 hücre (%0,0), 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Beklenen minimum sayı 9,47'dir.

Katılımcıların Covid-19'un nasıl ortaya çıktığı ile ilgili düşüncelerine göre Covid-19 aşılarına olan güvenlerini ölçmek için Ki-kare testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 8 ve Tablo 9'de gösterilmiştir. Buna göre Covid-19'un doğal yollarla ortaya çıktığını düşünen katılımcılarda aşıya yönelik güvensizlik toplamda %11,4 iken, Covid-19'un laboratuvar ortamında üretildiğini düşünen katılımcılarda aşıya yönelik güvensizlik %31,3'tür. Buna göre katılımcıların Covid-19'un nasıl ortaya çıktığı ile ilgili düşüncelerine göre Covid-19 aşılarına güven duyma düzeyleri farklılaşmaktadır (Ki-kare= 30,52, df=5, p<0,05). Bu sonuca göre H3 hipotezi doğrulanmıştır.

Hipotez 4: Düzenli bir işe sahip olma durumuna göre gelecekte maddi açıdan temel ihtiyaçları karşılayamama korkusu farklılaşacaktır.

Diğer tüm krizlerde olduğu gibi salgın dönemleri sosyal, siyasal ve ekonomik kaygıları da beraberinde getirmektedir. Özellikle Covid-19salgını ile birlikte sosyal ilişkilerin kısıtlanması sonucu küçük ölçekli işyerleri başta olmak üzere hizmet sektöründe hizmet veren bazı iş kollarının faaliyetlerinin sektöre uğraması, çok sayıda kişinin aylıksız izne ayrılmasına ya da işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu süreçte sağlık ile ilgili endişelere ekonomik kaygıların da eklenmesi geleceğe yönelik bakış açısında karamsarlığın egemen olmasına neden olmaktadır.

Katılımcıların düzenli bir işe sahip olma durumuna göre gelecekte maddi açıdan temel ihtiyaçları karşılayamama korkusunu tespit etmek için Ki-kare testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 10 ve Tablo 11'de gösterilmiştir. Buna göre gelecekte temel ihtiyaçlarını karşılayamama korkusu düzenli olarak iş yerine gidenlerde %64, işlerini online/evden yapanlarda %41,7, bazen online/evden bazen yüz yüze çalışanlarda %46,9, ücretli çalışmayanlarda %86,2 ve çalışmayanlarda ise %65,9'dur. Katılımcıların gelir getiren bir işte çalışma durumlarına göre gelecekte maddi açıdan temel ihtiyaçlarını karşılayamama korku düzeyleri farklılaşmaktadır (Ki-kare= 21.42, df=6, p<0,05). Bu sonuca göre H4 hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların Düzenli Bir İşe Sahip Olma Durumuna Göre Gelecekte Maddi Açıdan Temel İhtiyaçları Karşılıyama Korkusu

		Şimdi size birtakım sorular okuyacağım. Bu ifadeler hakkındaki görüşlerinizi “Evet” veya “Hayır” şeklinde bildirir misiniz? [Gelecekte maddi açıdan temel ihtiyaçlarınızı karşılayamama korkusu yaşıyor musunuz?]		Toplam
		Evet	Hayır	
Gelir getiren bir işte çalışıyorsanız işlerinizi nereden yapıyorsunuz?	Düzenli olarak iş yerine gidiyorum	64,0%	36,0%	100,0%
	İşlerimi tamamen online/evden yapıyorum	41,7%	58,3%	100,0%
	Bazen online/evden, bazen de yüz yüze çalışıyorum	46,9%	53,1%	100,0%
	Ücretli çalışmıyorum (öğrenci, emekli, ev hanımı vb.)	86,2%	13,8%	100,0%
	Çalışmıyorum	65,9%	34,1%	100,0%
Diğer	80,0%	20,0%	100,0%	
Toplam		59,5%	40,5%	100,0%

Tablo 10. Katılımcıların Düzenli Bir İşe Sahip Olma Durumuna Göre Gelecekte Maddi Açıdan Temel İhtiyaçları Karşılıyama Korkusu (Chi-Square Tests)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,429 ^a	5	,001
Likelihood Ratio	22,744	5	,000
Linear-by-Linear Association	1,541	1	,214
N of Valid Cases	294		

a. 1 hücre (%8,3) 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Minimum beklenen sayı 4,05'tir.

Hipotez 5: İnsanların çoğunluğunu genelde güvenilir bulma ile Covid-19'un nasıl ortaya çıktığı ile ilgili görüşleri arasında anlamlı ilişki olacaktır.

Katılımcıların Covid-19'un nasıl ortaya çıktığı ile ilgili düşünceleri ile insanların çoğunu güvenilir bulma düzeylerini ölçmek için Ki-kare testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 12 ve Tablo 13'te gösterilmiştir. Buna göre insanların çoğunluğunu güvenilir bulanların %33,9'u, insanları güvenilir bulmayanların ise %32,7'si Covid-19'un doğal yollarla ortaya çıktığını düşünmektedir. İnsanların çoğunluğunu güvenilir bulan ve güvenilir bulmayanlar birbirine yakın oranda virüsün laboratuvar ortamında üretildiğine inanmaktadırlar (Ki-kare=0,51, df=2, p>0,05). Bu sonuca göre H5 hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 11. Katılımcıların Covid-19'un Nasıl Ortaya Çıktığı ile İlgili Düşünceleri ile İnsanların Çoğunu Güvenilir Bulma Düzeyleri

		COVID-19'un nasıl ortaya çıktığını düşünüyorsunuz?		Toplam
		Doğal yollarla ortaya çıktığını düşünüyorum	Laboratuvar ortamında üretildiğine inanıyorum	
Sizce insanların çoğunluğu genelde güvenilir midir?	Evet güvenilirdir	33,9%	66,1%	100,0%
	Hayır güvenilir değildir	32,4%	67,6%	100,0%
Toplam		32,7%	67,3%	100,0%

Tablo 12. Katılımcıların Covid-19'un Nasıl Ortaya Çıktığı ile İlgili Düşünceleri ile İnsanların Çoğunu Güvenilir Bulma Düzeyleri (Chi-Square Tests)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,051 ^a	1	,821		
Continuity Correction ^b	,005	1	,946		
Likelihood Ratio	,051	1	,821		
Fisher's Exact Test				,874	,468
Linear-by-Linear Association	,051	1	,821		
N of Valid Cases	294				

a. 0 hücre (%0,0), 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Beklenen minimum sayı 18,29'dur.

b. Yalnızca 2x2 tablo için hesaplanmıştır

Hipotez 6: İnsanları güvenilir bulma ve aşı güveni arasında negatif korelasyon vardır.

Pandemi kadar önemli olan bir diğer konu Covid-19 aşısıdır. Şimdiye kadar Çin, Almanya, Rusya başta olmak üzere birçok ülkede bilim insanları tarafından geliştirilen aşılar pandemi ile mücadelede umut kaynağı olmaya devam etmektedir. Ancak pandemi öncesinde diğer aşılarla yönelik görülen aşı karşıtı görüşlere ek olarak Covid-19 aşısına yönelik önyargıların varlığı birçok ülkede kendini göstermektedir. Yıldız ve diğerlerine göre (2021), aşı reddi oranları artış gösterirken toplumsal bir problem olma yolunda ilerlemeye devam etmektedir. Bu konunun sağlık merkezlerinde, okullarda, iletişim kanallarında gündeme getirilmesi ve böylece aşı reddi oranlarının azaltılması amaçlanmalıdır. Bu doğrultuda aşı reddinin altındaki nedenlerin tespit edilmesi ve ailelerin çekincelerini gidermeyi amaçlayan çalışmaların yapılması gerekmektedir (Yıldız vd., 2021). Covid-19 aşı karşıtlığının nedenleri arasında, aşının DNA yapısını değiştireceğine ve aşı ile insan vücuduna mikroçip yerleştirileceğine yönelik düşünceler, aşı üretiminde cenin dokusu kullanıldığı iddiaları ile koronavirüs kaynaklı ölümlerin az olması nedeniyle aşının gereksiz olduğu yönündeki iddialar yer almaktadır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55172316>, 2020).

Bu araştırmada katılımcıların insanları güvenilir bulmaları ile Covid-19 aşısı yaptırmaya yönelik düşünceleri arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 14'te gösterilmiştir. Buna göre insanları güvenilmez bulma ile yan etkisi olmayan bir Covid-19 aşısı yaptırma arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır ($r: -0,164, p<0,05$).

Tablo 13. Katılımcıların İnsanları Güvenilir Bulmaları ile Covid-19 Aşısı Yaptırmaya Yönelik Düşünceleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Testi

	Sizce insanların çoğunluğu genelde güvenilir midir?	[Salgın bu şekilde devam ederse yan etkisinin olmadığı ispatlanmış bir COVID-19 aşısı yaptırırım.]
Sizce insanların çoğunluğu genelde güvenilir midir?	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	-,164**
	N	,005
[Salgın bu şekilde devam ederse yan etkisinin olmadığı ispatlanmış bir COVID-19 aşısı yaptırırım.]	Pearson Correlation	294
	Sig. (2-tailed)	-,164**
	N	,005
		294

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

4. SONUÇ

Savaşlar, doğal afetler, ekonomik sorunlar ve salgınlar geniş kitleleri etkileyen krizler arasında yer almaktadır. Krizler, öncesinde birtakım belirtiler vermekle birlikte herhangi bir belirti olmadan da ani ve olumsuz sonuçları beraberinde getiren olumsuz dönemlere işaret eden gelişmelerdir. Covid-19 pandemi süreci ilk olarak ortaya çıktığı Çin'den kısa süre içinde yayılarak tüm dünyayı etkisine alan bir kriz dönemidir. Virüsün kaynağına ilişkin olarak doğal bir virüs ve insan ürünü virüs olduğuna yönelik görüşler halen dünya gündemini meşgul etmeye devam etmektedir. Bu konuda dünya kamuoyunu ikna edecek açıklamaların yapılamamış olması ve en önemlisi internet ile bireylerin maruz kaldığı bilgi kirliliği, salgın sürecinde psikolojik ve sosyolojik problemleri de beraberinde getirmektedir.

Salgının ilk başladığı günden bu yana, bilim çevrelerinin aşı üretimi konusunda üzerinde hissettiği sorumluluk neticesini verip virüsü kontrol altına alacak aşılar geliştirilmiş olsa da şimdilerde aşuya yönelik önyargıların aşılması dünya genelinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Virüsün kaynağına yönelik komplo teorilerinin yanı sıra, aşı ile ilgili olarak öne sürülen bazı iddialar bireylerin aşuya yönelik tutumlarını etkilemektedir. Dolayısıyla virüsün kaynağına ilişkin görüşler aşuya olan güveni de doğrudan etkilemektedir. Bu güven sorununun aşılması salgının kontrol altına alınmasında büyük önem taşımaktadır. Söz konusu nedenle güven sorununun altında yatan nedenlerin tespit edilerek çözümler üretilmesi son derece önemlidir.

Diğer yandan salgın süreci sosyal devlet kavramının bir gereği olarak vatandaşların devletlerinden bekledikleri hizmetlerin kalitesinin ve verimliliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Ekonomik bakımdan vatandaşların zararlarının tazmin edilmesi, destekler yapılması ve en önemlisi ücretsiz sağlık hizmetlerinin sunulması birçok ülkede protestolara neden olan eylemleri beraberinde getirmiştir. Salgının yönetiminde yürütülen politikaların başarıya ulaşması, devlete ve devlet kurumlarına duyulan güven ile hedefine ulaşabilecektir. Bu noktada sosyal devlet anlayışının tüm olanakları ile vatandaşların hizmetine sunulması son derece önemlidir. Kamu kurumlarına yönelik güvene ilişkin araştırmaların yapılarak nedenleri ile ortaya konması, (varsa) güven probleminin aşılmasında önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Afacan, E., Avcı, N. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7 (5), 1-14.
- Arslan, İ., Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-36.
- Aslan, S. (2016). Türkiye'de Sosyal Sermaye Bileşenlerinden Güven Hakkında Bir Değerlendirme, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17 (2), 181-204.
- Asunakutlu, T. (2002). Örgütsel Güvenin Oluşturulmasına İlişkin Unsurlar ve Bir Değerlendirme, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 1-13.
- Barbalet, J. M. (1993). Confidence: Time and Emotion in the Sociology of Action, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 23 (3), 229-247.
- Barbalet, J.M. (1996). Social Emotions: Confidence, Trust and Loyalty, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 16 (9/10), 75-96.
- Bulut, R. Pınar, C. (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 217-225.
- Cinel, E. A. (2020). Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler, *Politik Ekonomik Kuram*, 4 (1), 124-140.
- Duran, M.S., Acar, M. (2020). Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10 (1), 54-67.
- Erkekoğlu, P., Erdemli Köse, S. B., Balcı, A., Yirün, An. (2020). Aşı Kararsızlığı ve COVID-19'un Etkileri, *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 208-20.
- Eroğlu, E. (2020). Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi, *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.
- Geçer, E. (2020). Salgın Hastalıklar, Kültürel Psikoloji ve Politika: Yerel Bir Yaklaşım, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29 (3), 550-567.

- Güreşçi, M. (2020). Covid-19 Salgınında Türkiye’de Kriz Yönetimi İletişimi: T.C. Sağlık Bakanlığı, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7 (5), 53-65.
- İnce, C. (2020). Küresel Afetin Yerel Yansımaları: Covid-19’un Bitlis Esnafı Üzerindeki Etkileri, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7 (8), 130-145.
- Harrison, E. A., Wu, J. W. (2020). Vaccine confidence in the time of COVID-19, European Journal of Epidemiology, 35, 325-330.
- Kara, E. (2020). Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7 (5), 269-282.
- Kurt, A. (2000). Sosyal Güven ve Din, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (9), 277-289.
- Larson, H.J., Cooper, L.Z., Eskola, J., Katz, S.L., Ratzan, S. (2011). Addressing The Vaccine Confidence Gap, The Lancet, 378 (9790), 526-535.
- Özsağır, A. (2007). Ekonomide Güven Faktörü, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (20), 46-62.
- Paksoy, H. M. (2020). Covid-19 Pandemisi ile Oluşan Korku ve Davranışlara İnançın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (2), 135-155.
- Taşkın, F., Dilek, R. (2010). Örgütsel Güven ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Alan Araştırması, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (1), 37-46.
- Yıldırım, S. (2020). Salgınların Sosyal-Psikolojik Görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) Pandemi Örneği, Turkish Studies, 15(4), 1331-1351.
- Yıldız, Y., Telatar, T. G., Baykal, M. H., Aykanat Yurtsever, B., Yıldız, İ. E. (2021). COVID-19 Pandemisi Döneminde Aşı Reddinin Değerlendirilmesi, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 11(2), 200-205.
- <https://covid19.who.int/>
- <https://covid19.saglik.gov.tr/>
- “Covid-19’un Kaynağı Laboratuvar Sızıntısı Komplote Teorisi Deniyordu Ciddi Bir İhtimale Dönüştü”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/Covid-19un-kaynagi-laboratuvar-sizintisi-komplote-teorisi-deniyordu-ciddi-bir-ihhtimale-donustu-41819668>, 29.05.2021, [31.12.2020]
- Koronavirüs aşısı: Aşıyla ilgili komplote teorileri neler, bilim insanları bunları nasıl çürütüyor?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55172316>, 3 Aralık 2020, [Erişim Tarihi: 31.12.2020]
- “Covid-19Nedeniyle Hayatını Kaybedenlerin Sayısının 18 Milyonu Aştığı Hesaplanıyor”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60702679>, 11 Mart 2022, [Erişim Tarihi: 26.04.2022]
- “Koronavirüs Covid-19 Verileri”, <https://www.cnnturk.com/corona-virusu-haberleri>, 26.04.2022, [Erişim Tarihi: 26.04.2022]